

KO‘MAKCHI FE‘LLI SO‘Z QO‘SHILMASI

Normurodova Maftuna Elmurod qizi,

Osiyo xalqaro universiteti

1-bosqich talabasi

O‘qituvchisi: M.O‘rinova

Annotatsiya: *Maqolada ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmalari va ularning tildagi roli haqida so‘z yuritiladi. Ularning asosiy xususiyatlari va qo‘llanilishiga misollar orqali izoh beriladi.*

Kalit so‘zlar: *fe‘l, asosiy fe‘l, kómakchi fe‘l, so‘z qóshilmasi, fe‘llarning birikishi*

KIRISH

Tilimizdagi so‘z qo‘shilmalari orqali fikrlarimizni aniq va to‘liq ifodalash imkoniyatiga ega bo‘lamiz. Shunday qo‘shilmalardan bir-ko‘makchi fe‘lli asosiy so‘z qo‘shilmasidir. Bu qo‘shilmalar asosiy harakatni ifoda etuvchi so‘zlarga qo‘shimcha ma‘no kiritib, ularning mazmunini boyitadi. Ular orqali harakatning davomiyligi, tugallanishi yoki maqsadga erishilganligi kabi ma‘nolarni yetkazish mumkin. Ko‘makchi fe‘llar tilimizni yanada rang-barang va ifodali qiladi va shu sababdan ularni o‘rganish va tushunish juda muhimdir.

ASOSIY QISM

Ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmasi tushunchasi.

1. Ko‘makchi fe‘llarning turlari .
2. Qo‘shilmalarning shakllanishi.
3. Tilimizdagi ko‘makchi fe‘llarning ahamiyati.
4. Ko‘makchi fe‘lli qo‘shilmalarning falsafiy ahamiyati.

XULOSA

Ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmasi –bu asosiy fe‘lga qo‘shilgan ko‘makchi fe‘l orqali hosil qilinadigan so‘z birikmasi bo‘lib, harakatning ma‘nosini kengaytiradi. Bu birikmalar odatda asosiy fe‘l bilan birgalikda harakatning turli fazalarini, davomiyligini va tugallanganini ifodalaydi. Misol uchun, ‘‘o‘qib chiqdi’’ iborasida ‘‘o‘qidi’’ harakatini bildirgan bo‘lsa, ‘‘chiqdi’’ ko‘makchi fe‘li uning tugallanganini anglatadi.

Ko‘makchi fe‘llar turlari jihatidan bir nechta guruhlarga bo‘linadi. Ular asosiy fe‘l bilan birikib, harakatning davomiyligi, tugallanishi yoki boshqa qo‘shimcha ma‘nolarni ifodalashga yordam beradi. Ko‘makchi fe‘llar quyidagi asosiy turlarga ega:

1. Davomiyligni ifodalovchi ko‘makchi fe‘llar:

• Bu turdagi ko‘makchi fe‘llar harakatning davom etayotganini ko‘rsatadi. Masalan: -a boshladi, -ib yurdi kabi qo‘shilmalar harakatning uzoq davom etayotganligini bildiradi.

• Misol: ‘‘o‘qiy boshladi’’ –harakat davomiyligida ekanligini bildiradi.

2. Tugallanganlikni ifodalovchi ko‘makchi fe‘llar:

•Ushbu ko‘makchi fe‘llar harakatning tamomlanganini yoki bir marotaba amalga oshirilganini bildiradi.Masalan: -ib+chiqdi, -ib+qo‘ydi kabi qo‘shilmalar harakatning yakunlanganligini ko‘rsatadi.

•Misol: „ Kitobni o‘qib chiqdi”- bu yerda harakat (kitobni o‘qish) tugallanganligini bildiradi.

3. Boshlanishni ifodalovchi ko‘makchi fe‘llar.

•Bunday qo‘shilmalar harakatning yangi boshlangani yoki endi amalga oshayotganini ko‘rsatadi. Masalan: -a boshladi kabi birikmalar harakatning endigina boshlangani haqida ma‘lumot beradi.

•Misol: „ Ishni boshladi”– harakat hali davom etayotgani va endi boshlanganini bildiradi.

4. Chidamlilik va sabrni ifodalovchi ko‘makchi fe‘llar.

•Bu turdagi ko‘makchi fe‘llar harakatni sabr bilan davom ettirishni ifodalaydi. Masalan: -ib o‘tiradi, -ib turadi kabi birikmalar harakatni ma‘lum muddat davom ettirish ma‘nosini beradi.

•Misol: „ Kutib turdi” – bu harakatni sabr bilan davom ettirilayotganini ifodalaydi.

Ko‘makchi fe‘llarning turlari har bir harakatni o‘ziga xos tarzda ifodalash imkonini beradi va shu orqali fikrlarimizni aniq va ifodali yetkazishga yordam beradi.

Ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmalari asosiy fe‘l va ko‘makchi fe‘lning birlashuvi orqali shakllanadi. Odatda, asosiy fe‘lga -ib, -a yoki -y kabi qo‘shimchalar qo‘shilib, unga ko‘makchi fe‘l birlashtiriladi. Bu shakllashuv harakatga yangi ma‘no, masalan: davomiylik, tugallanganlik yoki boshlanishni qo‘shimcha sifatida kiritadi.

Misollar:

•-ib : o‘qib chiqdi (harakatning tugallanganligi)

•-a : yoza boshladi (harakatning boshlanganligi)

•-y : o‘qiy berdi (harakatning davomiyligi)

Ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmalari tilimizda harakat va voqealarning vaqt va shaklini aniq ifodalash bilan birga, falsafiy nuqtai nazardan inson hayoti va tajribasini chuqurroq anglash imkonini ham beradi.Ko‘makchi fe‘lli qo‘shilmalar inson hayotidagi vaqt,sabr va o‘zgarishning bir butunlikda ,bir-biriga bog‘liq holda mavjud ekanligini ham eslatadi.Shu tariqa , ular har bir holatni chuqurroq anglash,shaxsiy o‘shish va tajribalar bilan bog‘liq jarayonlarni tushunishda falsafiy nuqtai nazardan ham qimmatli vositadir.

Xulosa qilib aytganda ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmalari tilimizda fikrni aniqlik bilan ifodalashda muhim ahamiyatga ega.Ular harakatning boshlanishi,davomiyligi va tugallanishini bildiradi va shu orqali nutqni ravonlashtiradi.Falsafiy jihatdan esa ular hayotiy jarayonlarning izchilligi va o‘zgaruvchanligini ifodalaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., Nabiyeva D.6-sinf ona tili darsligi. – Toshkent, 2017.

2. Sapayev Q. Hozirgi o‘zbek tili. –Toshkent, 2009. – 198 b.

5-Aprel, 2025-yil

3. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A., Nabiyeva D.6-sinf ona tili darsligi. – Toshkent: Mehnat, 2017.–69-71b.

4. Umurqulov B.U. Hozirgi o‘zbek tili. –Termiz, 2009. – 280 b.

